

RICHARD REECE, *Roman Coins from 140 Sites in Britain*, Cotswold Studies, vol. IV, Cirencester, 1991, 107 p. (cu 8 tabele în text).

Profesor al universității londoneze, Richard Reece (R. R.) este cunoscut de mai multe decenii, ca unul dintre cei mai avizați specialiști ai istoriei romane. Cercetările sale îmbrățișează o largă arie, din care nu lipsesc studiile privind moneda romană, arheologia și istoria castrelor, relațiile romanilor cu indigenii etc. Dintre ultimele contribuții menționăm *Coinage in Roman Britain* (1987), *My Roman Britain* (1988) și *Coins and the Archaeologist* (1988, ed a II-a, împreună cu J. Casey). Însă, ceea ce este de asemenea important de a fi subliniat, profesorul R. R. se ocupă intens și de inventarea sau amplificarea metodelor de investigare, ca și de coagularea unor echipe pentru ducerea la bun sfârșit a diverselor proiecte în care se află implicat.

Cartea de față are menirea să ilustreze cele de mai sus în chip concludent, întrucât urmărește să reprezinte nu numai o nouă cale de aflare a semnificației reale a descoperirilor monetare romane din Britania, dar să și permită compararea acestora cu altele similare, atât nou apărute în același areal, cât și din oricare regiune a Imperiului roman. Așa cum sublinia chiar autorul în *Introducere*, cartea este „scurtă și provizorie”, deoarece înregistrează numai un rezumat al monedelor găsite în 140 de așezări, pe de-o parte, și, totodată, pentru că informațiile sunt incomplete, pe de alta. Așezările, care sunt din Anglia și Wales, au fost împărțite în mai multe grupe: A. Orașe mari (*Civitas Capitals, Coloniae* și London); B. Așezări rurale, orașe mici, sate și ferme; C. Villas; D. Așezări militare; E. Temple. La rândul lor, și monedele au fost repartizate în 21 de perioade cronologice, înșirate de la 41 până la 388/402.

Cea mai mare parte a cărții (82 de pagini) este rezervată celor 8 tabele (9, dacă socotim că nr. VI are A și B), care necesită câteva explicații. Tabelul I cuprinde lista celor 140 de așezări cu numărul actual de monede, împărțit însă în cele 21 de perioade amintite. Tabelul II cuprinde cifrele per/mic, corespunzând parametrilor din tabelul I. Dacă ne întrebăm de ce nu au fost comasate cele două tabele, răspunsul îl găsim în necesitatea de a se lucra cu computerul, atât pentru ordonări în tabele, cât și pentru căutarea informațiilor trebuincioase sau introducerea datelor unei noi așezări. Continuând explicarea sumară a tabelelor, trebuie menționat că, odată așezarea pusă în termeni comparabili, intervine cerința ca aceasta să fie plasată în contextul general. Într-o primă etapă, în tabelul III, ea este așezată într-o ordine crescătoare potrivit cu cifrele per/mic; urmează apoi, în tabelul IV, clasificarea așezărilor în cadrul fiecărei perioade, potrivit cu locul ocupat în tabelul anterior.

Întrucât dificultățile ridicate de materialul numismatic, ca și de condițiile sale de descoperire, sunt numeroase, autorul propune o altă manieră de grupare a monedelor. Ele sunt împărțite în patru

mari etape: A, sistemul monetar augustan (43-260); B, piesele radiate (260-294/6); C, sistemul inițiat de Diocletian, până la dispariția sa treptată, spre 330; D, moneda târzie din anii 330-402. Și astfel, în tabelul V sunt introduse procentajele descoperirilor din așezări, care corespund celor patru diviziuni amintite, la care se adaugă și raporturile dintre ele (A/B, B/C și C/D).

Tabelele VI A și VI B au rolul de a prezenta orientarea generală urmată de descoperiri și, pe de altă parte, de a reorganiza materialul pentru a facilita prezentarea fiecărei așezări în raport cu locul ocupat. Ceea ce se întreprinde în tabelul VI pentru etapa A, tabelul VII aprofundează pentru secolul IV (D). În sfârșit, tabelul VIII se concentrează numai asupra raportului dintre etapele B și D (radiați/monede târzii).

Aparent, metoda propusă pare a avea neclarități și scopuri nu totdeauna bine evidențiate, însă adâncirea studiului indică utilitatea sa de necontestat pentru toți cei care analizează descoperirile monetare din așezările romane. De altfel, dorind să înlăture eventualele ambiguități care se pot ivi pe parcursul întrebuirii acestei metode, R. R. exemplifică folosirea tabelelor prin investigarea cazului Cirencester.

Work in Progress I-II, două mici capitole de încheiere, dezvoltă și finalizează metoda aplicată. Problemele care se pun sunt numeroase și complicate. R. R. se întreabă, de pildă, dacă 140 de așezări nu sunt prea multe, pentru a fi tratate ca un întreg. În acest scop, de altfel, a avansat și ideea divizării descoperirilor monetare din aceeași așezare. Pe această cale se poate obține și distincția clară dintre orașe și restul așezărilor. O observație trebuie totuși amintită, în această scurtă prezentare a lucrării lui R. R.: similaritatea totalurilor monedelor în perioada cuprinsă între avucire și 192. Deși, în carte nu se aprofundează aceasta, semnificația ei ni se pare general exploatabilă. Dacă, în deceniile următoare, diferențierile sunt tot mai evidente, nu trebuie să credem că factorii de influență sunt neapărat aleatori.

Examinarea descoperirilor monetare grefată pe analiza istorică a permis lui R. R. să înfățișeze o viziune originală și despre circulația monetară în Britania romană. Regiunea estică, mai avansată pe calea încheării unei economii monetare, va recepționa rapid și în mai mare măsură fluxul monetar roman, pe când cea vestică se va înscrie mai târziu și treptat în acest proces. Această evoluție este contrabalansată de o scădere corespunzătoare a descoperirilor monetare din est. În acest caz, ar trebui să admitem o deplasare a ciclurilor economice pe teritoriul Britaniei și, extrapolând, de ce nu chiar pe tot teritoriul Imperiului Roman.

VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA